

Pētījuma

“Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem”

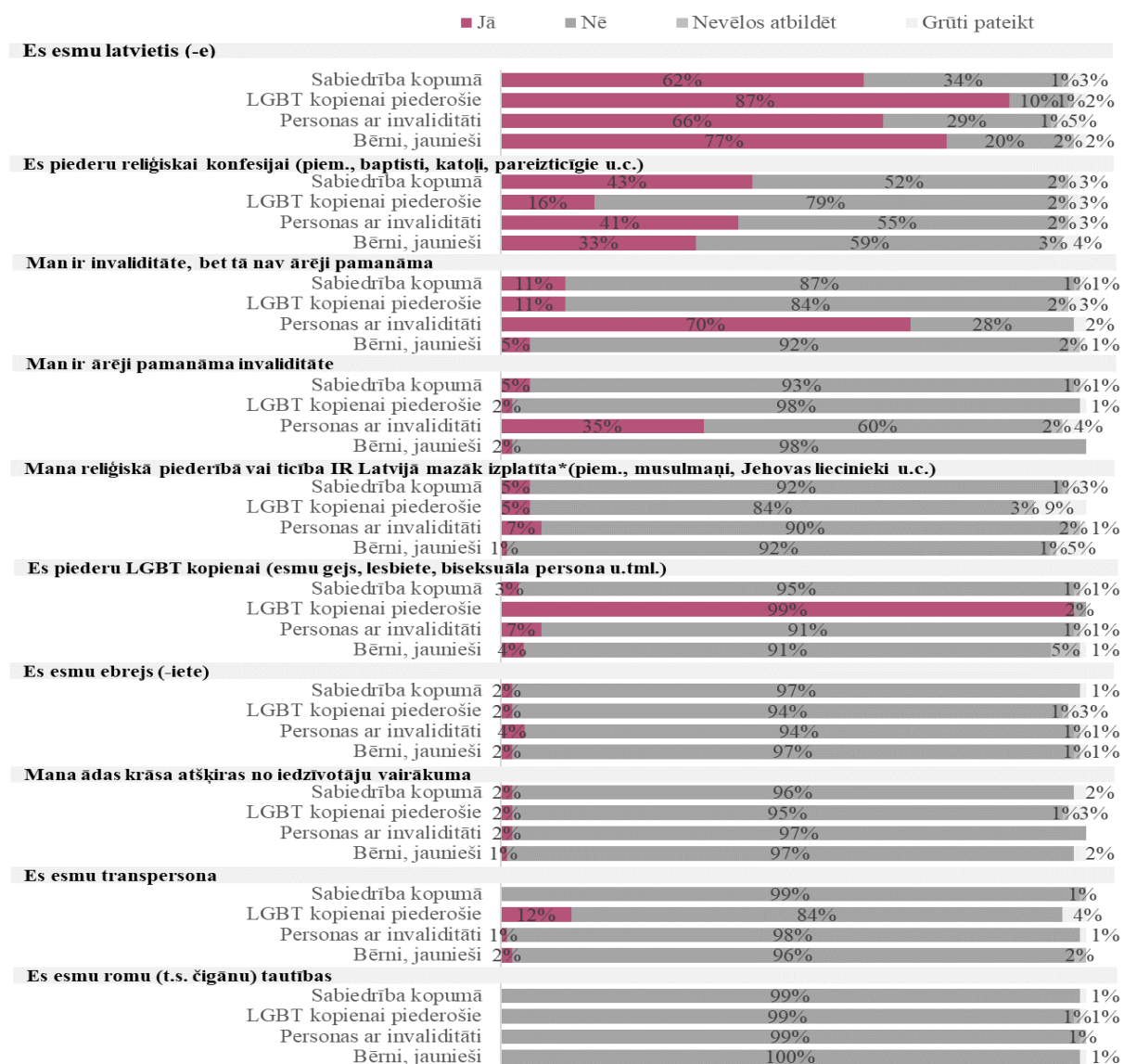
KOPSAVILKUMS

1. Nacionāli reprezentatīvi sabiedrības dati (N1056)

No pētījumā uzrunātajiem sabiedrības pārstāvjiem 23% respondentu paši pieder kādai no potenciālajām diskriminācijas “riskā” grupām (t.i., identificē sevi kā piederīgu kādai no pētījumā iekļautajām riska grupām, izņemot latviešu tautību un piederību reliģiskajai konfesijai (piem., baptisti, katoļi, pareizticīgie)), bet šīm grupām piederošie draugu vai paziņu lokā ir 84% no respondentiem. Aplūkojot respondentu sniegtās atbildes par savu reliģisko piederību, 43% sabiedrības atzīst, ka pieder kādai reliģiskajai konfesijai, un 5% no sabiedrības pārstāvjiem uzsver, ka ir piederīgi Latvijā mazāk izplatītai reliģiskai organizācijai, ticībai (piem., musulmaņi, Jehovas liecinieki u.c.).

1.attēls.

Q2. Vai **Jūs** piederat kādai no šīm sabiedrības grupām?

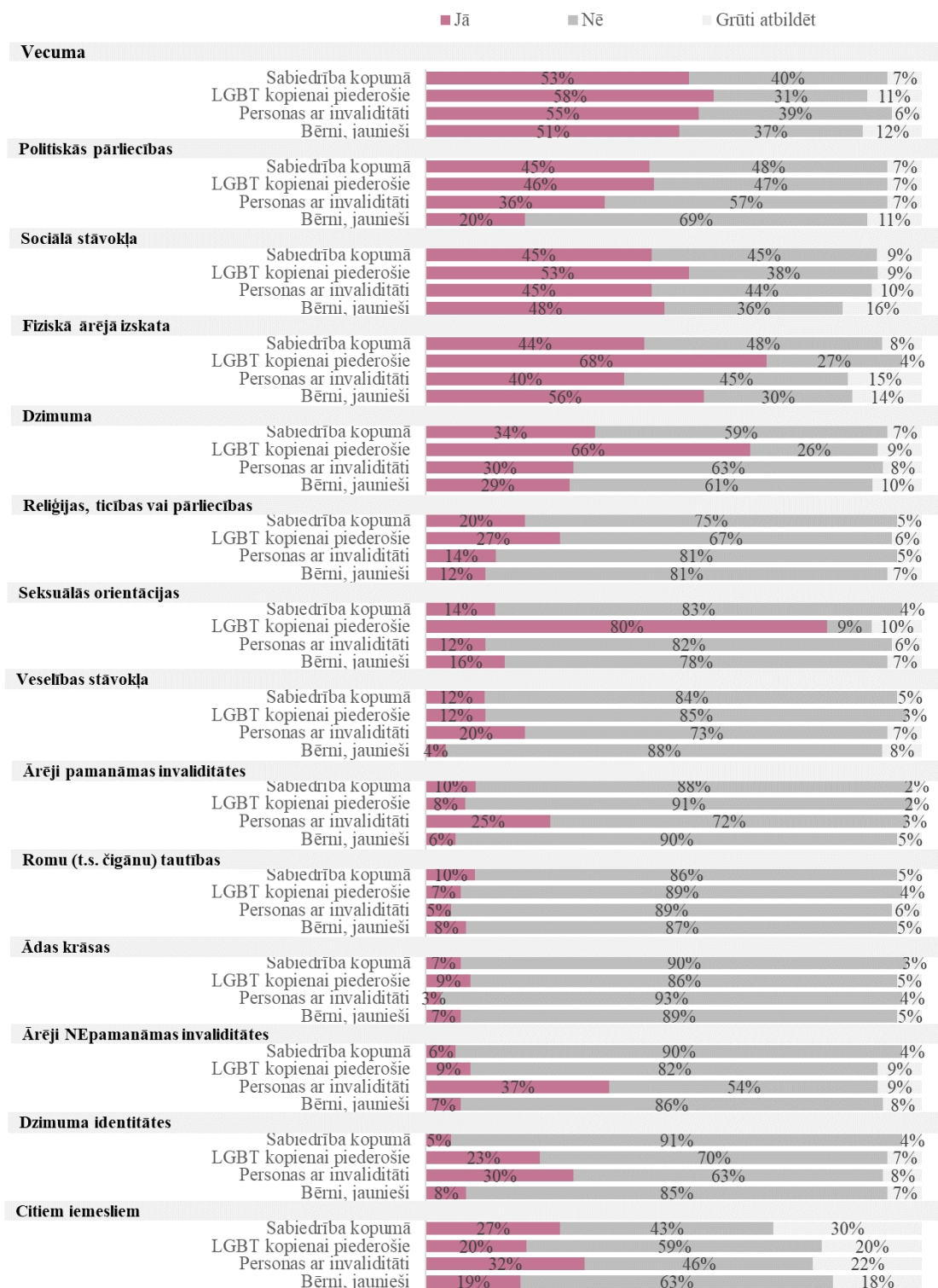
Bāze: Sabiedrība kopumā $n = 1056$; LGBT kopienai piederīgie, $n = 134$; Personas ar invaliditāti, $n = 229$; Bērni un jaunieši, $n = 217$.

40% no sabiedrības ir paši saskārušies ar diskrimināciju, tikpat daudz – 41% diskrimināciju ir novērojuši savu draugu/paziņu vidū. Visbiežāk respondenti saskaras ar diskrimināciju vecuma un politiskās pārliecības dēļ. Diskriminācija politiskās pārliecības dēļ ir “visjaunākā” pieredze. 83% no tiem, kas saskārušies ar šo diskriminācijas veidu, to piedzīvojuši pēdējo 12 mēnešu laikā (jāņem vērā, ka 2022. ir vēlēšanu gads Latvijā). Tam, ka diskriminācija romu tautības dēļ ir “ļoti bieži sastopama” vai “samērā bieži sastopama”, piekrīt 46% respondentu Latvijas sabiedrības izlasē kopumā. Vairāk tādu, kas šim apgalvojumam piekrīt, ir jaunāko grupu respondentu vidū – vecumā līdz 54 gadiem, sievietes vidū (51%), latviešu tautības respondentu vidū (52%), respondentu ar augstāko izglītību vidū (51%), kā arī to respondentu vidū, kuru ienākumi uz vienu ģimenes locekli mēnesī pārsniedz 750 euro. Tam, ka diskriminācija vecuma dēļ ir bieži vai samērā bieži izplatīta Latvijas sabiedrībā, kopumā piekrīt 51% no sabiedrības izlases respondentiem, vairāk šim apgalvojumam piekrīt 55 – 64 g.v. respondenti (56%), šīs grupas respondenti paši biežāk kā sabiedrība kopumā, ir saskārušies ar diskrimināciju vecuma dēļ. Salīdzinot ar sabiedrību kopumā, diskriminācijas izplatību seksuālās orientācijas dēļ kā biežāk izplatītu vērtē jaunāko vecuma grupu respondenti (līdz 39 g.v.), kā arī sievietes (47%) un latviešu tautības respondenti (46%). Sabiedrībā kopumā diskrimināciju vecuma dēļ vairāk ir piedzīvojuši jauni cilvēki – vecumā no 18 līdz 24 g.v.

(65%), kā arī pirms pensijas vecuma respondenti no 55 līdz 64 gadu vecumā (60%). Vairāk diskrimināciju vecuma dēļ izjutušas sievietes (59%), gan vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem, gan – no 55 līdz 60 gadiem, personas ar pamatizglītības līmeni (87%), kā arī personas, kuru ienākumi uz vienu ģimenes locekli mēnesī ir robežās no 750 līdz 1000 euro. Diskrimināciju politiskās pārliecības dēļ izteikti vairāk jutuši krievu tautības respondenti (60%), Pierīgas iedzīvotāji (51%), kā arī šī iemesla dēļ diskrimināciju vairāk izjutuši vīrieši (52%). No trešā izplatītākā diskriminācijas veida – diskriminācija sociālā stāvokļa dēļ – sabiedrībā kopumā vairāk cietuši gados jauni respondenti vecumā no 18 līdz 24 gadiem, (50%), Latgales (59%) un Zemgales (54%) iedzīvotāji, kā arī lielo pilsētu (51%) un ciematu (53%) iedzīvotāji. Būtisks aspekts saskarsmei ar diskrimināciju sociālā stāvokļa dēļ ir respondentu izglītības līmenis un nodarbinātības statuss. Biežāk ar šo diskriminācijas veidu saskaras tie, kuru izglītības līmenis ir vidējā izglītība (50%), vidējā profesionālā izglītība (51%) un nepabeigta augstākā izglītība (50%). Analizējot datus attiecībā par diskrimināciju sociālā stāvokļa dēļ, secinām, ka dzimumu griezumā statistiski nozīmīgas atšķirības nav vērojamas. Pēc nodarbinātības statusa ar diskrimināciju sociālā stāvokļa dēļ vairāk saskārušies šobrīd bez darba esoši cilvēki (60%) un māsasimnieces/-ki (50%). Personu ar invaliditāti un bērnu un jauniešu grupās ir izteikta līdzība ar sabiedrību kopumā attiecībā uz piedzīvotajām diskriminācijas situācijām, vienīgi bērnu un jauniešu grupā visaktuālākās ir diskriminācijas situācijas, kas saistītas ar fizisko ārējo izskatu, piemēram, ķermeņa svaru, matu krāsu, seju u.c. īpašībām, ko norādījuši 43% zēnu un 62% meiteņu. LGBT kopienai piederīgo grupā kā biežāk piedzīvotās diskriminācijas pieredzes min tās, kas saistītas ar seksuālo orientāciju un fiziskā ārējā izskata dēļ. Izvērtējot to, cik "senas vai nesenās" ir piedzīvotās diskriminācijas pieredzes, jāsecina, ka sabiedrībā kopumā un arī analizētajās riska grupās visdažādākās diskriminācijas situācijas ir piedzīvotas pēdējā gada laikā. Augstāks tolerances līmenis sabiedrībā vērojams attiecībā pret darba kolēģiem, zemāks – pret personu, kas ir bērna romantiskais partneris. Vairums respondentu justos nekomfortabli, ja bērna romantiskais partneris būtu transpersona, cilvēks, kas pieder LGBT kopienai, romu tautības pārstāvis vai cilvēks ar ārēji pamanāmu invaliditāti.

2.attēls.

Q4. Vai Jūs esat saskāries (-usies) ar diskrimināciju (tostarp esat ticis (-kusi) aizvainots

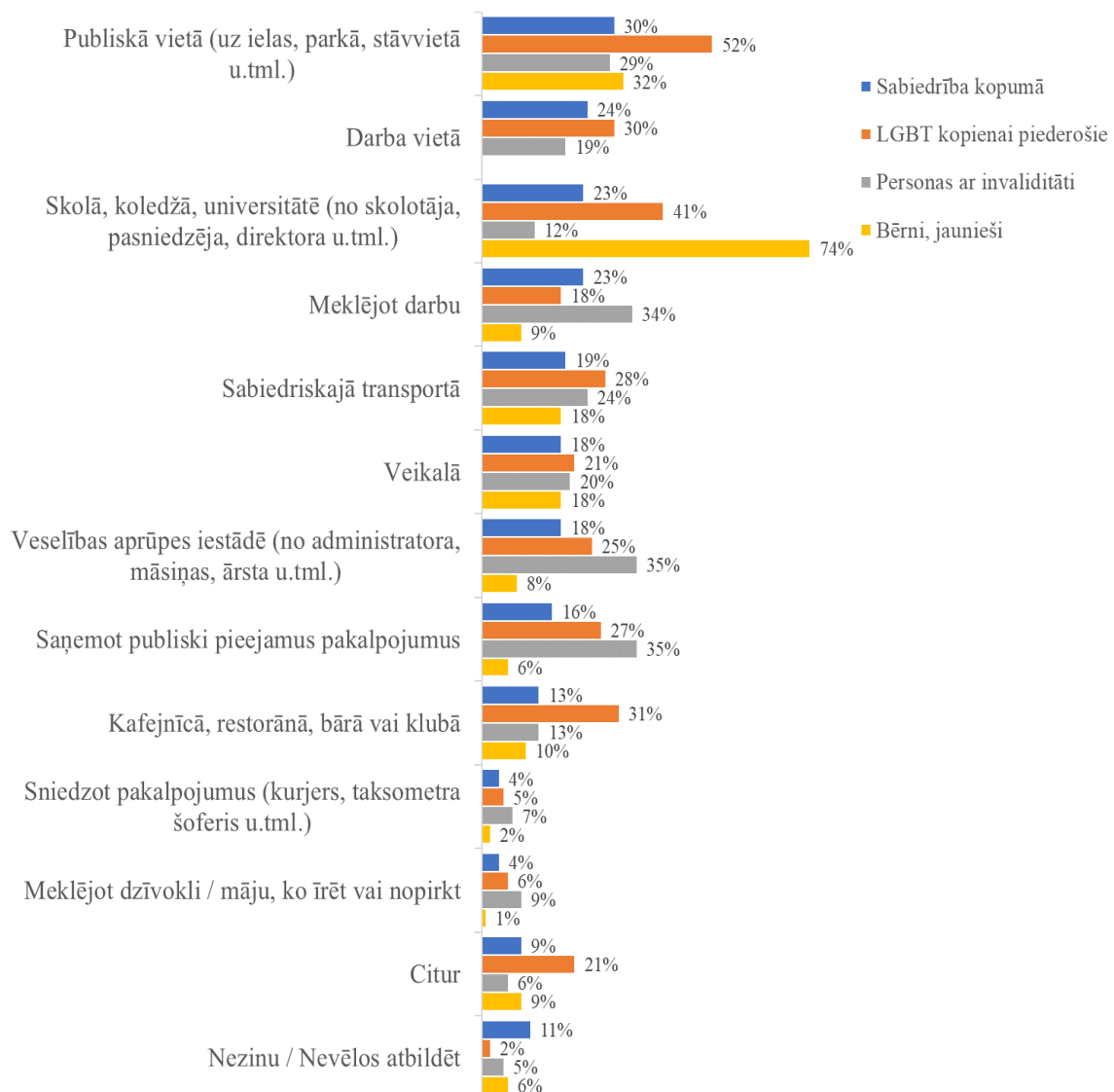

Bāze: Sabiedrība kopumā n=1056; LGBT kopienai piederīgie, n=134; Personas ar invaliditāti, n=229; Bērni/ jaunieši, n=217.

Visbiežāk Latvijas iedzīvotāji ar diskrimināciju saskaras publiskās vietās (30%), statistiskie būtiskas atšķirības dzimumu griezumā nav novērojamas, biežāk ar diskrimināciju publiskās vietās saskaras personas vecuma grupā no 65 līdz 74 gadiem, retāk cilvēki vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem. Diskriminācija ir izplatīta arī darba vietā (24%), tā norādījuši 26% vīriešu un 23% sieviešu, galvenokārt vecuma grupā no 25 līdz 39 gadiem. Tāpat arī izglītības iestādēs (23%), ko norādījušas gan sievietes, gan vīrieši (nav vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības) vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem. 23% no sabiedrības ar diskrimināciju ir saskārušies, meklējot darbu, tā, galvenokārt, apgalvo respondenti no 55 līdz 74 gadu vecumam. LGBT kopienai piederīgi atspoguļo līdzīgu situāciju. Personas ar invaliditāti ar diskrimināciju biežāk saskaras veselības aprūpes iestādēs, saņemot publiski pieejamus pakalpojumus. Bērni un jaunieši paši ar diskrimināciju visbiežāk saskaras tieši mācību iestādēs (skolā, koledžā, universitātē, esot saskarsmē ar mācību spēkiem). Sabiedrībā kopumā valda uzskats, ka nozīmīgākie šķēršļi iegūt vēlamu amatu ir kandidāta vecums un ārēji pamanāma invaliditāte.

3.attēls.

Q5. *Pēdējā reizē, kad Jūs saskārāties ar diskrimināciju, kādos apstākļos tas notika?*

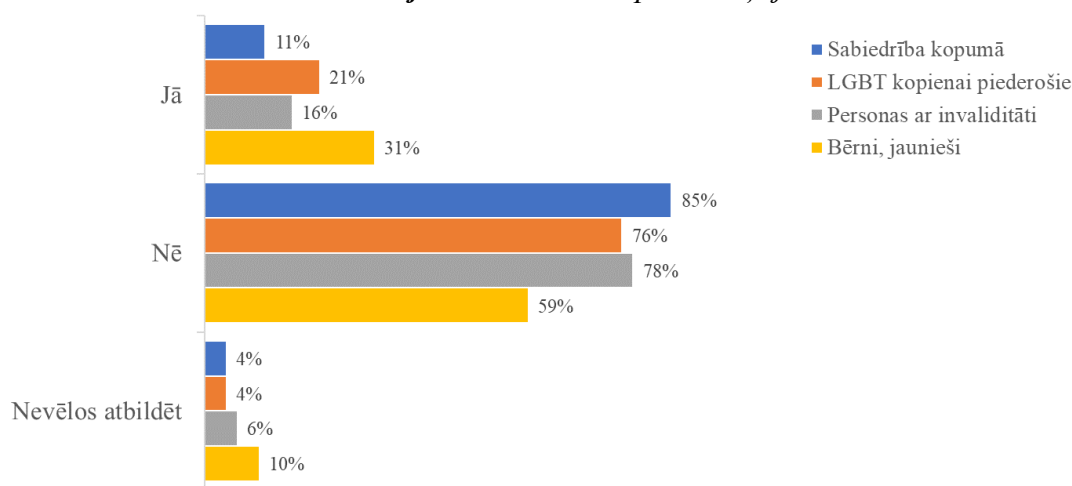

Bāze: Sabiedrība kopumā n=1056; LGBT kopienai piederīgie, n=134; Personas ar invaliditāti, n=229; Bērni un jaunieši, n=217.

Par diskriminācijas gadījumiem ir ziņojuši tikai 11% respondentu, no tiem 10% vīriešu un 11% sieviešu, galvenokārt vecuma grupā no 18 līdz 39 gadiem, savukārt par draugu vai paziņu piedzīvoto diskrimināciju ziņojuši vēl mazāk – 8%, galvenokārt vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem. Visbiežāk diskriminācijas gadījumi tiek pārrunāti ar draugiem vai ģimenes locekļiem, diskriminācijas gadījumā iesaistītajām institūcijām tiek ziņots ievērojami retāk. Arī iespējamā rīcība saistībā ar diskriminācijas gadījumiem nākotnē visbiežāk būs pārrunas ar draugiem vai ģimenes locekļiem, bet 12% būtu gatavi par diskrimināciju ziņot iesaistītās institūcijas vadībai. 20% uzskata, ka par paša piedzīvoto diskrimināciju neziņotu nevienam, bet vēl 18% domā, ka nav kam ziņot – nav neviena atbildīgā institūcija. Nozīmīga tendence, kas raksturo ziņošanu par paša vai drauga/ paziņas piedzīvoto diskriminācijas pieredzi, ir respondenta vecums. Visaktīvāk par diskriminācijas gadījumiem ir ziņojuši gados jauni respondenti (vecumā līdz 24 gadiem). Kopumā tendences norāda – jo gados vecāki ir respondenti, jo mazāk tie ir ziņojuši kādam par paša vai drauga/ paziņas piedzīvoto diskrimināciju.

4.attēls.

Q6. Kad saskārāties ar diskrimināciju vai Jūs kādam par to ziņojāt?

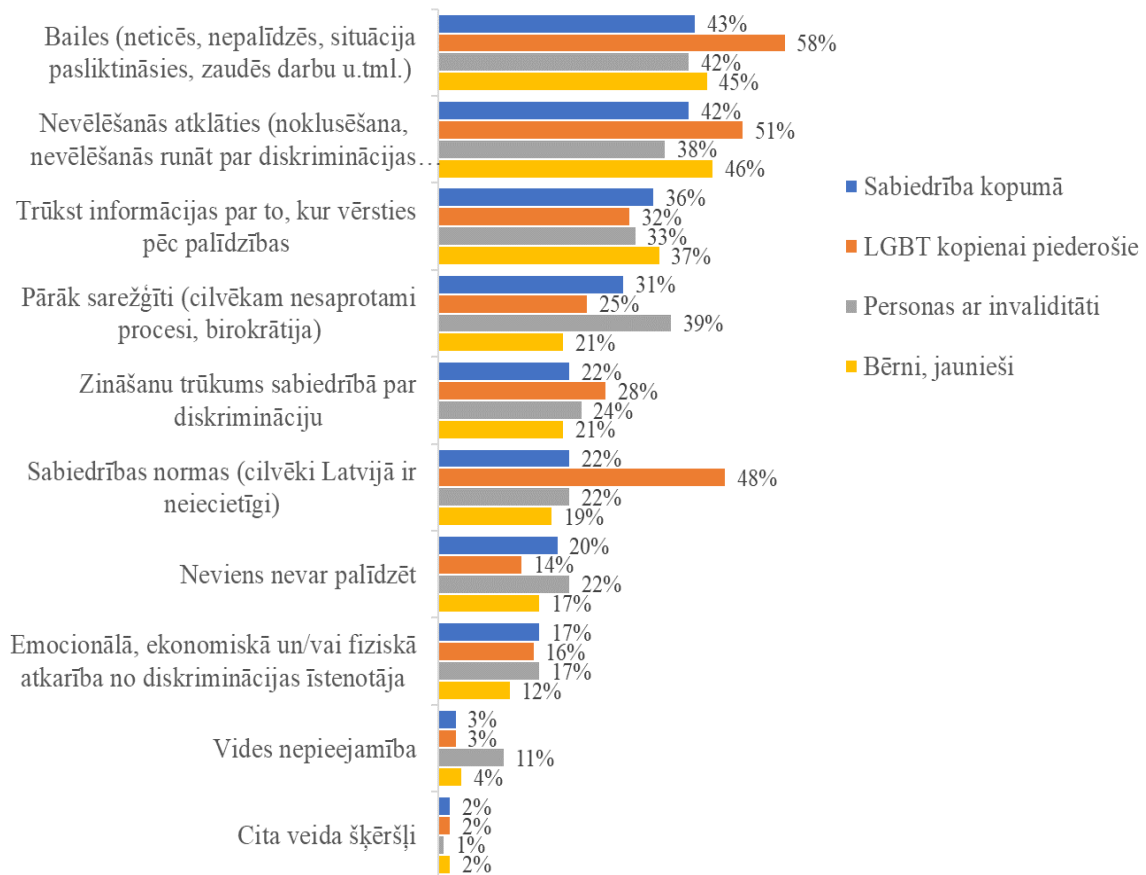

Bāze: Sabiedrība kopumā $n=1056$; LGBT kopienai piederīgie, $n=134$; Personas ar invaliditāti, $n=229$; Bērni un jaunieši, $n=217$.

Arī proaktīva rīcība diskriminācijas aktualizēšanai ir vērojama reti – 20% no sabiedrības ir veikuši darbības diskriminācijas novēršanai vai aktualizēšanai, visbiežāk aizstāvēt diskriminēto personu. Gados jaunāki respondenti (no 18 līdz 24 g.v.) salīdzinoši biežāk īsteno proaktīvu rīcību diskriminācijas aktualizēšanā, iesaistoties vairāk kā sabiedrība kopumā, dzimumu griezumā nav novērojamas būtiskas statistiskās atšķirības. Tomēr arī šajā, 18 – 24 g.v. respondentu grupā, ir vairāk kā puse (57%) tādu, kuri nav veikuši nekādas proaktīvas darbības diskriminācijas mazināšanai. Sabiedrībā kopumā vismazāk proaktīvās darbībās diskriminācijas mazināšanai ir iesaistījušies gados vecākie respondenti (virs 55 g.v.), Vidzemes iedzīvotāji (85% nav veikuši nekādas darbības diskriminācijas aktualizēšanai), ciematos un lauku teritorijās dzīvojošie (84%) un pensionāri (85%). Analizējot, kas ir tie šķēršļi ar ko sastopas cilvēki Latvijā, kas vērsas pēc palīdzības, cīņā pret diskrimināciju, respondenti primāri izvirza bailes – 43% sabiedrības pārstāvju norāda, ka pastāv neticība, ka kāds palīdzēs, sniegs atbalstu, bailes, ka palīdzības lūgšana situāciju tikai pasliktinās, nevis atrisinās un radīs personīgus riskus, piemēram, darba zaudēšanu (šādu viedokli pārstāv 37% vīriešu un gandrīz katra otrā sieviete 47%). Respondenti uzskata, ka diskriminācijas riska grupās vērojama nevēlēšanās atklāties, tā norāda 42% no sabiedrības kopumā (dzimumu griezumā būtiskas statistiskās atšķirības nav vērojamas). Kā trešais, nozīmīgākais šķērslis (36%) sabiedrībā kopumā minēts tas, ka no diskriminācijas cietušajiem pietrūkst informācijas par to, kur vērsties pēc palīdzības, tā norāda 31% vīriešu un 41% sieviešu, galvenokārt vecuma grupā no 55 līdz 74 gadiem.

5.attēls.

Q10. Saskaņoties ar diskrimināciju Latvijā, ar kādiem šķēršļiem galvenokārt, Jūsaprāt, nākas saskarties cilvēkiem, kas vēlas vērsties pēc palīdzības? (iespējamās vairākas atbildes - ne vairāk kā 3)

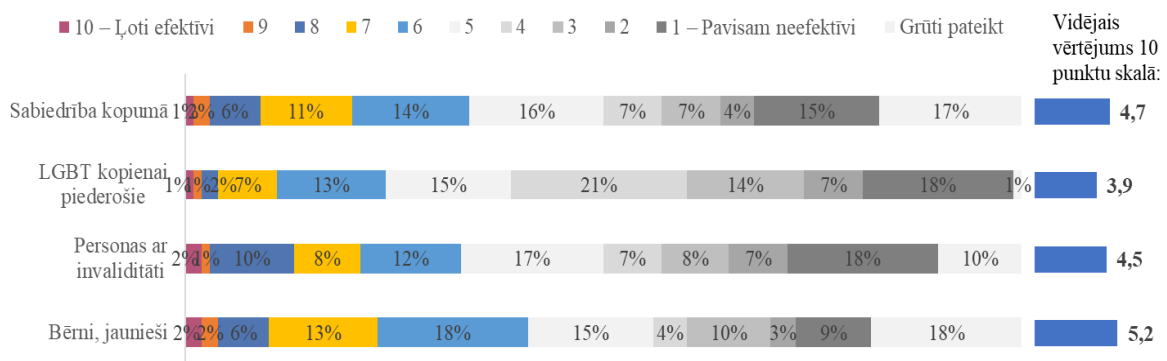

Bāze: Sabiedrība kopumā n= 1056; LGBT kopienai piederīgie, n= 134; Personas ar invaliditāti, n=229; Bērni un jaunieši, n=217.

Kopējais diskriminācijas pasākumu efektivitātes vērtējums sabiedrībā ir zem vidējā – 4,7 punkti no 10. Sabiedrība esošos diskriminācijas pasākumus Latvijā vērtē kā drīzāk neefektīvus.

6.attēls.

Q17. Izmantojot skalu no 1 līdz 10 (kur 1 nozīmē "Pavisam neefektīvi" un 10 – "Ļoti efektīvi"), sakiet, lūdzu, cik efektīvi, Jūsaprāt, Latvijā tiek veicināta vienlīdzība dažādu iedzīvotāju grupu vidū?

Bāze: Sabiedrība kopumā n= 1056; LGBT kopienai piederīgie, n= 134; Personas ar invaliditāti, n=229; Bērni un jaunieši, n=217.

2. Diskriminācija piederības LGBT kopienai dēļ (N134)

LGBT kopienas piederīgie visbiežāk diskrimināciju asociē ar nepamatotu cilvēka tiesību ierobežošanu, cilvēku grupas noliegšanu, ignorēšanu un emocionālu pāridarījumu. 89% no LGBT kopienai piederīgajiem ir izjutuši diskrimināciju (81% to novērojuši savu draugu/paziņu vidū). Visbiežāk šīs kopienas pārstāvji saskaras ar diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ, tomēr ne tikai – fiziskais ārējais izskats 68% gadījumu ir diskrimināciju veicinošs aspekts, 66% respondentu saskārušies ar diskrimināciju dzimuma dēļ (tā norāda 30% vīriešu un 84% sievietes), bet 58% – vecuma dēļ (galvenokārt vecuma grupā no 18 līdz 39 gadiem). Pieredze saskarsmē ar šīm diskriminācijas formām vairumā gadījumu ir nesena – vairāk nekā 70% no tiem, kas šāda veida diskrimināciju pieredzējuši, ar to saskārušies pēdējo 12 mēnešu laikā. Visbiežāk LGBT kopienas pārstāvji ar diskrimināciju saskaras publiskās vietās un izglītības iestādēs. Šīs grupas respondentu draugi/paziņas vairāk nekā paši respondenti ar diskrimināciju saskārušies darba vietās un sabiedriskajā transportā.

Piektā daļa jeb 21% no tiem LGBT kopienas pārstāvjiem, kas paši sakārušies ar diskrimināciju, par to ir ziņojuši, retāk ziņots par diskrimināciju, ar kuru saskārušies draugi/paziņas – 6%. Līdzīgi kā sabiedrībā kopumā, arī LGBT kopienas pārstāvji vairumā gadījumu par piedzīvoto diskrimināciju ir runājuši ar draugiem vai ģimenes locekļiem. Arī potenciāli saskaroties ar diskriminācijas gadījumiem, visbiežāk par tiem šīs grupas respondenti runās ar ģimenes locekļiem un draugiem, bet 19% situācijas risināšanā iesaistītu institūciju vadību vai NVO. Galvenie iemesli, kas attur no ziņošanas par piedzīvoto diskrimināciju, tāpat kā sabiedrībā kopumā, ir bailes un nevēlēšanās atklāties, bet LGBT kopienas pārstāvji vairāk uzsver tādu no ziņošanas atturošu aspektu kā sabiedrības normas.

Seksuālā orientācija un dzimuma identitāte ir divi diskriminācijas veidi, ar kuriem, pēc LGBT kopienas pārstāvju domām, visbiežāk saskaras sabiedrība kopumā. Paši šīs grupas respondenti pauž augstu toleranci pret LGBT kopienas pārstāvju klātbūtni valsts pārvaldē un darba kolektīvā, kā arī pieņemtu šīs kopienas pārstāvjus kā savu bērnu partnerus. Zemākā tolerance šajā respondentu grupā ir pret ļoti veciem cilvēkiem valsts pārvaldē vai kā savu bērnu partneriem. Potenciāli darba tirgū diskriminējošo pazīmju vidū, pēc LGBT kopienas pārstāvju domām, nozīmīgākās ir ārēji pamanāma invaliditāte, tas, ka kandidāts ir transpersona, un kandidāta vecums. Tam, ka seksuālā orientācija varētu būt diskriminējoša pazīme darba tirgū, piekrīt 20% respondentu.

LGBT kopienas pārstāvju vidū ir salīdzinoši augsta iesaiste proaktīvās darbībās diskriminācijas samazināšanai (LGBT kopienā proaktīvās darbībās diskriminācijas mazināšanai iesaistījušies 71%, sabiedrībā kopumā – 15%).

3. Diskriminācija pret cilvēkiem ar invaliditāti (N229)

Cilvēki ar invaliditāti diskrimināciju visbiežāk raksturo kā nepamatotu cilvēka tiesību ierobežošanu, nevienlīdzību un emocionālu pāridarījumu.

Kopumā cilvēku ar invaliditāti grupā ar diskrimināciju dažādu iemeslu dēļ ir saskārušies 46%, bet, vērtējot šīs grupas pārstāvju novērojumus par draugu vai paziņu pieredzi, 51% respondentu identificē, ka viņu draugi un paziņas ir saskārušies ar diskrimināciju.

Personas ar invaliditāti visvairāk ir izjutušas diskrimināciju vecuma dēļ (55%) (tā norādījuši 47% vīriešu un 60% sieviešu, galvenokārt vecuma grupā no 55 līdz 74 gadiem) (arī viņu draugi un paziņas ar šo diskrimināciju ir saskārušies visvairāk (26%)), kam seko diskriminācija pēc sociālā stāvokļa (45%) un fiziskā ārējā izskata (40%) (ko atzīmējuši 33% vīriešu un 45% sieviešu, un aptuveni katrs otrais (49%) respondents vecuma grupā no 40 līdz 54 gadiem). Apskatot cilvēku ar invaliditāti sniegtās atbildes attiecībā uz saskarsmi ar diskrimināciju ārēji pamanāmas un ārēji nepamanāmas invaliditātes dēļ, dati liecina, ka 37% respondentu saskārušies ar diskrimināciju ārēji nepamanāmas invaliditātes dēļ un 25% respondentu – ārēji pamanāmas invaliditātes dēļ.

Personas ar invaliditāti visbiežāk ar diskrimināciju saskaras veselības aprūpes iestādēs (35%) (no tiem 31% vīriešu un 37% sieviešu, 45% respondentu vecuma grupā no 65 līdz 74 gadiem) un saņemot publiski pieejamus pakalpojumus (35%) (no tiem 47% respondentu vecuma grupā no 40 līdz 54 gadiem), kā arī 34% ir saskārušies ar diskrimināciju, meklējot darbu (no tiem 45% vecuma grupā no 40 līdz 54 gadiem). Kopumā tādas iezīmes kā ārēji pamanāma invaliditāte un personas vecums šīs grupas respondenti visbiežāk uzskata par šķērslī iegūt darbu.

Gūto diskriminācijas pieredzi ar kādu ir pārrunājuši vai par to kādam ziņojuši ir 16% no respondentiem (to skaitā 14% vīriešu un 18% sieviešu). Visbiežāk par diskriminācijas pieredzi tiek runāts ar draugiem vai ģimenes locekļiem (77%), bet 18% ir ziņojuši tiesībsargam, 12% iesaistītās institūcijas vadībai un nevalstiskajām organizācijām vai asociācijām. Saskaroties ar diskrimināciju, 27% personu ar invaliditāti neziņotu nevienam (tā norāda 31% vīriešu un 25% sieviešu) (14%, neziņotu, ja ar diskrimināciju saskartos viņu draugi/paziņas). Visbiežāk minētais iemesls, kādēļ par diskrimināciju cilvēki neziņo, ir bailes (42% - no tiem 39% vīriešu un 44% sieviešu), tas, ka ziņot ir pārāk sarežģīti (39% - no tiem 47% vīriešu un 30% sieviešu) un nav vēlēšanās atklāties (38% - no tiem 47% vīriešu un 30% sieviešu).

Cilvēki ar invaliditāti uzskata, ka visizplatītākais diskriminācijas veids sabiedrībā kopumā ir piederības romu tautībai dēļ. Tam, ka sabiedrībā kopumā ļoti izplatīta ir diskriminācija ārēji pamanāmas invaliditātes dēļ, piekrīt 16%, bet ārēji nepamanāmas invaliditātes dēļ 9%. Šajā kontekstā būtiski pieminēt kopējās sabiedrības pausto viedokli par diskriminācijas izplatību invaliditātes dēļ – 5% sabiedrības pārstāvju norāda, ka diskriminācija ārēji pamanāmas invaliditātes dēļ ir ļoti bieži sastopama, savukārt diskriminācija ārēji nepamanāmas invaliditātes dēļ nav tik izplatīta (2%), kas nebūt neatspoguļo patieso situāciju ar ko nākas saskarties cilvēkiem ar invaliditāti.

Šajā grupā ir augsta tolerance pret personām ar pamanāmu ārējo invaliditāti valsts pārvaldē un darba kolektīvā, bet tolerance pret šādiem cilvēkiem kā bērna partneriem romantiskās attiecībās ir zemāka. Zemākā tolerance šajā respondentu grupā vērojama pret transpersonām un LGBT kopienai piedarošajiem. 21% no cilvēku grupas ar invaliditāti ir proaktīvi piedalījušies diskriminācijas novēršanā.

4. Bērnu un jauniešu (no 13 līdz 17 g.v.) viedoklis par diskrimināciju (N217)

Bērni un jaunieši diskrimināciju visbiežāk saista ar nevienlīdzību, emocionālu pāridarījumu un kādas cilvēku grupas noliegšanu vai ignorēšanu. Bērnu un jauniešu izlasē kādai no diskriminācijas riska grupām piederīgi ir 14% respondentu, bet savu paziņu un draugu vidū šīm grupām piederīgus respondenti identificē vairāk – 66% no izlases.

40% aptaujāto bērnu un jauniešu paši ir izjutuši diskrimināciju (no tiem 39% zēnu un 57% meiteņu), 44% ir novērojuši diskrimināciju, kas vērsta pret viņu draugiem/paziņām. Visbiežāk bērni un jaunieši cieš no diskriminācijas, kas skaitīta ar fizisko ārējo izskatu (56%) (no tiem 43% zēnu un 62% meiteņu). Bērni un jaunieši visbiežāk ar diskrimināciju saskaras mācību iestādē (74%) (no tiem 54% zēnu un 83% meiteņu).

Salīdzinot ar Latvijas pilngadīgo iedzīvotāju aptauju, bērnu un jauniešu diskriminācijas pieredze ir "jaunāka" – vairākus diskriminācijas gadījumus šīs grupas pārstāvji ir piedzīvojuši pēdējo 12 mēnešu laikā. Salīdzinot ar Latvijas iedzīvotāju izlasi kopumā, bērni un jaunieši vairāk ir ziņojuši par pašu un draugu/paziņu piedzīvoto diskrimināciju (par sevis piedzīvotu diskrimināciju ziņojuši ir 31% bērnu un jauniešu, par savu draugu – 19%). Taču līdzīgi kā pieaugušie arī bērni un jaunieši par diskrimināciju visbiežāk runā ar draugiem un ģimenes locekļiem, bet pie diskriminācijā iesaistītās institūcijas vadības vēršas samērā reti (7%, ja paši piedzīvojuši diskrimināciju, 6%, ja diskrimināciju piedzīvo draugi/paziņas). Salīdzinot ar iedzīvotājiem kopumā, bērni un jaunieši pieļauj iespējamību ziņot par šādiem gadījumiem policijai. Līdzīgi kā Latvijas iedzīvotāji kopumā, arī bērni un jaunieši 20% gadījumu neziņotu par piedzīvoto diskrimināciju nevienam, un iemesli ir līdzīgi kā iedzīvotājiem kopumā – nevēlēšanās atklāties un bailes.

Jauniešu vērtējumā vislielākā iespēja ciest no diskriminācijas ir cilvēkiem, kas pieder LGBT kopienai, romu tautībai piederīgie un transpersonas. Bērnu un jauniešu vidū zemāks tolerances līmenis ir pret klases biedru, kas būtu transpersona, vai piederīgs LGBT kopienai.

Vērtējot diskriminējošu attieksmi darba tirgū, bērni un jaunieši uzskata, ka nozīmīgākie aspekti, kas tiek ņemti vērā, ir personības stils (38%) (no tiem 41% zēnu un 35% meiteņu), ārēji pamanāma invaliditāte (31%) (no tiem 24% zēnu un 36% meiteņu) un kandidāta vecums (30%) (tā norāda 27% bērnu vecuma grupā no 13 līdz 15 gadiem un 35% jauniešu vecuma grupā no 16 līdz 17 gadiem, kopumā 38% zēnu un 23% meiteņu). 20% aptaujāto bērnu un jauniešu ir proaktīvi rīkojušies diskriminācijas novēršanai.

VI. Secinājumi un rekomendācijas

Diskriminācija sabiedrībā kopumā primāri tiek definēta kā nepamatota cilvēka tiesību ierobežošana. Atšķirīgs viedoklis ir bērnu un jauniešu grupā, kurā visbiežāk diskriminācija tiek saprasta kā nevienlīdzība, emocionāls pāridarījums, cilvēka (grupas, kopienas) noliegšana, ignorēšana.

Aptaujas anketa, kas tika izstrādāta šī pētījuma ietvaros, daļēji tika pielīdzināta 2019.gadā veiktajam Eurobarometer pētījumam "Diskriminācija Eiropas Savienībā" (turpmāk – Eurobarometer pētījums), kas tika veikts 28 Eiropas Savienības dalībvalstīs.¹ Eurobarometer pētījumā tika izskatītas dažādas tēmas, par diskriminācijas riska grupām, vispārējo uztveri un attieksmi pret diskrimināciju, attieksmi pret LGBT kopienai piederīgajiem, Romu tautības pārtāvjem, saskārī un ziņošanu par diskrimināciju, valstī veicinātās vienlīdzības efektivitāti u.c. jautājumiem.

Eurobarometer pētījumā secināts, ka kopējā aina dalībvalstu attieksmē pret diskrimināciju liecina par ievērojamām atšķirībām, tomēr izkristalizējas arī daži konsekvēti modeļi.² Tā, piemēram, Lielbritānijā, Nīderlandē, Īrijā, Spānijā un Zviedrijā respondenti drīzāk jutīsies ērti, ikdienā saskaroties ar kādu diskriminācijas riskam pakļautas grupas pārstāvi. Savukārt Bulgārijā, Ungārijā, Latvijā un Lietuvā dzīvojošie jutīsies visneērtāk, saskarē ar diskriminācijas riskam pakļauto grupu pārstāvjiem. Salīdzinājumā ar Eurobarometer pētījuma rezultātiem par diskrimināciju Eiropas Savienībā, vairāk kā astoņas no desmit personām Latvijā (85%) apgalvoja, ka nav saskārušies ar diskrimināciju vai izjutuši aizvainojumu pēdējo 12 mēnešu laikā un 15% norādītajā laika periodā bija saskārušies ar diskrimināciju.

Šajā pētījumā iegūtie dati liecina, ka 40% Latvijas sabiedrības pārstāvju ir saskārušies ar diskrimināciju, ko iespējams skaidrot dažādi: 1) novērojams diskriminācijas izplatības pieaugums vai 2) sabiedrībā kopumā pieaug spēja atpazīt diskrimināciju, vai arī 3) sabiedrības pārstāvji izjūt lielāku pārliecību un drošības sajūtu runāt par piedzīvoto diskrimināciju u.c.

Līdzīga proporcija ir arī bērnu un jauniešu grupā, nedaudz vairāk – 46% ar diskrimināciju ir saskārušās personas ar invaliditāti, tomēr LGBT kopienas pārstāvji ar diskrimināciju ir saskārušies ievērojami biežāk nekā sabiedrībā vidēji – 89%. Šīs grupas pārstāvji, neatkarīgi no augstā rādītāja saskarē ar diskrimināciju samērā reti par to ir ziņojuši kādam ārpus savu draugu/pazīņu loka. Līdzšinējo vienlīdzības veicināšanas pasākumu efektivitātes zema vērtējums šajā grupā liecina par to, ka kopumā, nemainot esošo situāciju, izmaiņas šajā sabiedrības daļā nav prognozējams.

Eurobarometer pētījuma dati liecina, ka visbiežāk diskriminācijas riskam pakļautās sabiedrības grupas Latvijā ir Romu tautības cilvēki (35%), diskriminācija pēc etniskās piederības (25%), kā arī diskriminācija pēc cilvēka ādas krāsas (22%). Arī šajā pētījumā var secināt, ka sabiedrībā kopumā romu tautības pārstāvji vislielākajā mērā saskaras ar diskrimināciju, tā norādījis gandrīz katrs otrais respondents (46%), tomēr visizplatītākais diskriminācijas veids Latvijā ir tas, ka persona tiek uzskatīta par pārāk jaunu vai pārāk vecu (51%). Diskriminācija etniskās piederības dēļ ierindojas trešajā vietā – tā uzskata 44% aptaujāto respondentu.

¹ EK Eurobarometra dati Discrimination in the EU in 2019.

Pieejami: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=71116>

² Turpat

Ar diskrimināciju iespējams saskarties ļoti dažādās dzīves situācijās. Kā secināts Eurobarometer pētījumā, 23% aptaujāto ar diskrimināciju saskārušies sabiedriskā vietā, 21% darba vietā un 13% meklējot darbu. Šī pētījuma dati atspoguļo salīdzinoši līdzīgu situāciju – 30% respondentu ar diskrimināciju Latvijā saskaras publiskā vietā (uz ielas, parkā, stāvvietā u.tml.), 24% – darba vietā, kas šajā pētījumā atšķiras no 2019.gadā veiktā pētījuma ir tas, ka 23% ar diskrimināciju saskārušies izglītības iestādē (skolā, koledžā, universitātē), tāpat arī, meklējot darbu.

Atbildot uz jautājumu, vai ir novērojumi par diskriminācijas pieredzi respondenta draugu/paziņu lokā, sniegtās atbildes procentuāli ir līdzīgas tam, cik bieži ar diskriminācijas pieredzi ir saskāries pats personīgi. Tas nozīmē, ka tie, kas identificē pieredzi kā diskriminējošu attiecībā uz sevi, to spēj identificēt arī attiecībās un saskarsmē ar citiem. 11% respondentu sabiedrībā ar kādu ir pārrunājuši, ziņojuši kādam par piedzīvoto diskrimināciju, no tiem 10% vīriešu un 11% sieviešu. Skatot šo rīcību atsevišķās sabiedrības grupās, nedaudz biežāk par šādu pieredzi ir ziņojušas personas ar invaliditāti (16%) un LGBT kopienas pārstāvji (21%), bet visaktīvākie ir bijuši bērni un jaunieši - 31% šīs grupas pārstāvju ir ziņojuši par paša piedzīvoto diskrimināciju.

2019.gada Eurobarometer pētījuma datus 29% par diskrimināciju runājuši ar draugiem/ģimenes locekļiem, 20% ziņojuši policijai un 17% iesaistītās institūcijas vadībai. Šajā pētījumā atspoguļojas nedaudz citādāka aina – 89% norādījuši, ka par piedzīvoto diskrimināciju runājuši tikai ar draugiem vai ģimenes locekļiem, ko iespējams skaidrot ar informācijas trūkumu par atbildīgajām institūcijām pie kā vērsties, saskaroties ar diskrimināciju. Tikai 14% informējuši iesaistītās institūcijas vadību un 2% – policiju. Analizējot pēdējo 12 mēnešu periodā proaktīvu darbību diskriminācijas mazināšanā, var secināt, ka augstāka aktivitāte ir LGBT kopienas pārstāvju vidū (29%) un cilvēku ar invaliditāti grupā (21%), arī bērnu un jauniešu grupā ir augstāks aktivitātes līmenis (20%) nekā sabiedrībā kopumā (15%).

Kopējais vienlīdzību veicinošu pasākumu efektivitātes vērtējums sabiedrībā ir zem vidējā – 4,7 punkti (10 punktu skalā). Pētījumā iegūtie dati norāda, ka 20% sabiedrības locekļu uzskata, ka vienlīdzība Latvijā tiek veicināta efektīvi (no tiem 26% vīriešu un 16% sieviešu) (Eurobarometer 2019.g. 16%), 30% – drīzāk efektīvi (Eurobarometer 2019.g. 32%), savukārt 33% uzskata, ka darbs pie vienlīdzības veicināšanas norit neefektīvi (šādu viedokli lielākā mērā pārstāv sievietes nekā vīrieši) (Eurobarometer 2019.g. 40%). 2022. gadā iegūtie dati, salīdzinājumā ar 2019.gada Eurobarometer pētījuma datiem ļauj secināt, ka, lai arī pašreizējā nostāja attiecībā uz pasākumu efektivitāti sabiedrības pārstāvju vidū ir piesardzīga, tomēr vērojama pozitīva tendence attiecībā uz vienlīdzības veicināšanas pasākumu efektivitāti Latvijā. Augstāks pasākumu efektivitātes vērtējums ir bērnu un jauniešu vidū – 5,2 punkti (10 punktu skalā), bet viszemākais – LGBT kopienai piederīgo vidū 3,9 punkti (10 punktu skalā).

Lai uzlabotu vienlīdzības veicināšanas pasākumu efektivitāti, rekomendējam:

- Uzmanība jāpievērš bērnu un jauniešu grupai, kas ir pozitīvo pārmaiņu "vēstnesis", jo šajā grupā šobrīd ir vērojama augstākā aktivitāte, ziņojot par diskriminācijas gadījumiem, kā arī ir lielāka atvērtība proaktīvai darbībai diskriminācijas mazināšanai. Rekomendējam – izstrādāt skaidru mehānismu (vadlīnijas par to, kā atpazīt diskrimināciju, kam ziņot par piedzīvoto vai novēroto diskrimināciju, kā norit tālākā procesa gaita u.tml.), ko laika gaitā ieviest izglītības programmās, piemēram, sociālajās zinībās, kura galvenais mērķis būtu veicināt bērnu un jauniešu proaktivitāti un iesaisti vienlīdzības mazināšanā un tēmas aktualizēšanā.

- Būtiski jāveicina sabiedrības kopējā informētība par to, kā rīkoties, saskaroties ar diskrimināciju. Šobrīd trešdaļa jeb 36% no aptaujātajiem sabiedrības pārstāvjiem uzskata, ka šķērslis ziņot par diskriminācijas gadījumiem ir tas, ka trūkst informācijas par to, kam ziņot.
- Šobrīd sabiedrībā ir vērojama diskriminācijas ziņošanas "ķēde": persona piedzīvo diskrimināciju, tad pārrunā to ar draugiem/paziņām, kuri ir tie, kas drīzāk ziņos par piedzīvoto diskriminācijas gadījumu, nekā pati persona, kas saskārusies ar diskrimināciju. Šajā "ķēdē" reti ir vērojama citu personu vai institūciju iesaiste ārpus ģimenes. Rekomendējam – publiskajā telpā formāli pieteikt atbildīgo institūciju vai iestādi, kas sabiedrības locekļiem būtu ļoti vienkārši un saprotami identificējama kā aizstāvis vai šādu situāciju risinātājs pie kā vērsties pēc palīdzības, saskaroties vai novērojot diskrimināciju.
- Zemais vērtējums par vienlīdzības veicināšanas pasākumu efektivitāti var norādīt uz to, ka sabiedrība kopumā neuzticas institūcijām, kas potenciāli varētu tikt iesaistītas diskriminācijas mazināšanā. Risinājums – mainīt institūciju tēlu (piemēram, Valsts policijas, tiesībsarga), piedāvājot vienkāršotus veidus, kā ziņot par diskrimināciju (īpaši tas ir nozīmīgi personām ar invaliditāti), izstrādāt "ziņošanas formu par diskrimināciju" un ievietot to iestāžu tīmekļu vietnēs, kā arī mazināt bailes ziņotājam "atklāties". Rekomendējam – ņemot vērā to, ka bailes galvenokārt maskējas aiz neziņas un neizpratnes, nepieciešams publiski atspoguļot dažādas dzīves situācijas, kurās diskriminācijas riska grupas potenciāli var saskarties ar diskrimināciju un, vadoties pēc šīm situācijām, sniegt detalizētu informāciju par rīcības gaitu un iespējām, vērsties pēc palīdzības.